

ÖĞRENCİ GÖZÜYLE YAYGIN DİN EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ KURUMLARI

Mehmet Emin AY*

ÖZET

Türkiye’de resmî olarak gerçekleştirilen Yaygın Din Eğitimi ve Öğretimi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın gözetim ve denetiminde Kur’an Kursları ile camilerde yürütülmektedir. Bu kurumlarda öğrencilere Kur’an öğretimi ve hafızlık eğitimi yanında dinî bilgiler de verilmektedir. Makalemizde İmam-Hatip Lisesine gelmeden önce bu kurumlardan herhangi birine giderek din eğitimi ve öğretimi almış öğrencilerin verdikleri cevaplara dayanarak bu kurumların öğrenciler nazarındaki durumu ve problemlerinin neler olduğu konusu ele alınmaya çalışılmıştır. Aktarılan bilgiler daha önce yapılan çalışmalar ile 1990-1992 yıllarında gerçekleştirdiğimiz ve 1000 kişilik bir öğrenci grubuna uyguladığımız anket sonuçlarına dayanmaktadır.

SUMMARY

In this article, Informal Religious Education Foundations are studied in the perspective of students.

Yaygın din eğitimi ve öğretiminin öğrenci üzerindeki olumlu-olumsuz etkilerini belirlemek, bu eğitimin onlara neler kazandırıp neler kaybettirdiğini tesbit etmek amacıyla yukarıda adı geçen araştırma çerçevesinde, öğrencilere açık uçlu bir soru yöneltilerek, bu konuda görüşlerini yazmaları istenmiştir. Kendilerine yöneltilen "Kur’an Kursu, cami veya özel bir hocadan almış olduğunuz din eğitimi ve öğretimi size neler kazandırdı veya kaybettirdi; açıklar mısınız?" sorusuna karşılık, öğrencilerin % 88.6’sı olumlu yönde etkilendiklerini belirtmiş; % 11.4 düzeyinde bir öğrenci grubu ise gördükleri bu eğitim-öğretimden olumsuz yönde etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

* Dr.; Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi

Öğrenciler tarafından yapılan açıklamalar, bu kurumların müsbet veya menfi yönlerini ortaya koyan bulgular olarak görülebilir. Yazılı ifadelerin geniş bir öğrenci grubundan alınmış olması da, üzerinde önemle durulmasını gerektiren hususlardan biridir. Bu konudaki görüşler iki grup halinde ele alınarak incelenecektir.

1. Olumlu Yönde Etkilenenler ve Sebepleri

Yaygın din eğitimi ve öğretimi kurumlarına gitmiş olan öğrencilerin büyük bir bölümü (% 88.6) bu kurumlarda aldıkları eğitim-öğretimden olumlu yönde etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu öğrencilerin görüşleri aşağıdaki ifadelerle kompoze edilebilir.

a. Dine olan ilginin ve öğrenme isteğimin artmasını; inançlı biri olmamı ve ibadetlere yönelmemi sağladı. Ahlakî yönden ilerleme kaydettim. Dinî şuurumda artış olduğu gibi, kulluk şuuruna da ulaştım. Doğru ile yanlış birbirinden ayıran, sorumluluğunun farkına varan ve hayat disiplini kazanan olgun bir kişi olmama vesile oldu. (% 46.5)

b. Kur'an okumayı öğrendim (veya hafız oldum). Gerek dualar, ezberler ve sureleri bilmem, gerekse dinî bilgiler edinmem sayesinde okuldaki başarıım arttı. Derslerde zorlanmadım. Bu bilgilerle kendime güvenim arttı. Ayrıca toplum tarafından saygı da görüyorum. (% 39.2)

c. Hocamız inançlı ve takva sahibi biri olduğu için, onun yaşantı tarzı beni çok etkiledi. En ufak bir baskı olmadan dinin gereklerini yaşayan bir kişi olmamı sağladı. (% 2.9)

Öğrencilerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda oluşturulan bu ifadelerden sonra denilebilir ki: Öğrencilerin % 88.6'sı, yaygın din eğitimi kurumlarında almış oldukları eğitim-öğretimden dolayı memnuniyet duymaktadırlar. Onların, bu eğitim sayesinde olumlu birçok özellik yanında, Kur'an okuma ve dinî bilgiler yönüyle de pekçok kazançları olmuştur. Öğretmenleri durumundaki hocalarının sağlam bir kişilik ve karakter sahibi olanlarından ise olumlu yönde oldukça etkilenmişlerdir.

"Öğretici" vasfıyla, Kur'an kurslarında veya camilerde görev yapan din görevlilerinin kişilik ve karakterinin ne denli önemli oluşu, daha önce yapılan araştırmalarda yeterince vurgulanmamasına rağmen¹, bu hususun oldukça önem arzettiği araştırmamızın önemli bulguları arasındadır. Öğrenciler yaygın din eğiti-

1 Kırş. Bal, Necdet; Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Din Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Kur'an Kursları (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ank. 1985; Anay, Harun; Din Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim? (Yayınlanmamış Lisans Tezi) Ank. 1986; Bayraktar, M. Faruk; Bir Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Bir Çalışma), İst. 1991.

mini yürüten öğreticilerde sağlam ve tutarlı bir kişilik ve karakter sahibi olma özelliğine önem vermektedirler.

Yaygın din eğitimi ve öğretimi kurumları denilince akla ilk gelen Kur'an Kurslarında öğrenim gören öğrencilerinin görüşleri de konuya ışık tutmaktadır. Genellikle Kur'an okumayı öğrenmek, hafız olmak ve dinî bilgiler edinmek amacıyla² bu kurslara gelen öğrencilerin % 72.54'ünün kendi isteğiyle bu kurumlara gelmiş olmaları³ sevindirici bir durumdur.

Bayraktar'ın gerçekleştirdiği çalışmada, öğrencilerin % 92'sinin devam ettiği kurslardan memnun olduklarını belirtmeleri, birtakım eksiklerine rağmen kurslardaki eğitim-öğretimin beğenildiğini göstermektedir⁴. Bu öğrencilerin % 84.89'u bütün derslere isteyerek devam etmektedirler⁵. Ancak öğrencilerden % 70'inin kurslardaki eğitim-öğretimi yeterli görmediği ve başka bir eğitim kurumuna gitmek istedikleri anlaşılmaktadır⁶. Öğrencilerden büyük çoğunluğunun Kur'an Kursu öğrencisi olduklarını belirtmekten memnuniyet duymaları ise⁷, bu kurumları benimsemiş olmalarının bir göstergesi sayılabilir.

2. Olumsuz Yönde Etkilenenler ve Sebepleri

Yaygın din eğitimi kurumlarında gerçekleştirilen eğitim-öğretimden bazı öğrenciler olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Bu öğrencilerin görüşleri aşağıdaki şekilde maddeleştirilebilir.

a. Fazla birşey kazandığımı söyleyemem. Özellikle dinî bilgi yönüyle yeterli bilgiler edinemedim. Tabii ki bunda sınıfların kalabalık oluşunun rolü vardı. Ayrıca sadece Kur'an okutulması ve ezberletilmesi yeterli değildir. Bu tarz bir eğitim insanı pasif ve pısrık bir hale getirmekte, birtakım kötü alışkanlıklar da edinmemize sebep olmaktadır⁸. Ben, dine karşı lakayd biri olmama sebep olan bu kurumlarda geçirdiğim zamanı bir kayıp olarak görmekteyim. (% 8.4)

b. Hocamız dayağa çok başvurduğu için birşeyler öğrenmeme rağmen bu yerlerden soğudum. Özellikle cami hocalarını sevmiyorum. (% 3.0)

Öğrencilerin % 11.4'ü, yaygın din eğitimi kurumlarından ve burada gerçekleştirilen eğitim-öğretim tarzından olumsuz yönde etkilenen grubu oluşturmaktadır. Bu öğrenciler özellikle, hatalı eğitim metodundan ve bu eğitimi gerçekleştiren öğreticilerin tutum ve davranışlarından şikayet etmektedirler. Bunun ya-

2 Kurslara geliş sebepleri hakkında bkz. Bal, ag.tez, s. 36; Bayraktar, agç. s. 31.

3 Bkz. Bayraktar, agç, s. 25.

4 Bayraktar, agç, s. 26.

5 Bayraktar, agç, s. 42.

6 Bu konuda bkz. Bal, ag.tez, s. 36; Bayraktar, agç, s. 31, 32.

7 Bayraktar, agç, s. 30.

8 Bu alışkanlıklar, "yalan söylemek / sigaraya başlamak / sinema ve sigaraya müptela olmak"... şeklinde ifade edilmiştir.

nında fizikî kapasite yetersizliği ve idarenin bazı tutumlarından da şikayetçi ol-
maktadırlar. Onların sadece Kur'an okumayı öğrenmelerinin yeterli olmadığı yö-
nündeki görüşleri ise dikkat çekicidir*.

Bu açıklamalar dikkatle incelendiğinde, Kur'an Kursları başta olmak
üzere, yazları camilerde gerçekleştirilen din eğitimi ve öğretiminin belli başlı
problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu problemlerin aşağıdaki faktörlerden kaynak-
landığı inancındayız.

(1) Öğreticilerin Hatalı Tutum ve Davranışları

Yaygın din eğitimi kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, bu eğitim-öğre-
timi gerçekleştirirken sergiledikleri bazı hatalı tutum ve davranışlar öğrencilerin
bu kurumlardan soğumalarına ve antipati duymalarına sebep olmaktadır. Sözge-
limi, öğreticinin, öğrenciyi arkadaşlarının yanında cezalandırması, dayak atması,
azarlaması veya alay etmesi, onu en çok üzen davranışlar arasında yer almaktadı-
r⁹. Öğrencilerin ilk adımı öğretmenlerinden beklentilerine karşılık, öğretici-
öğrenci diyalogunun ideal seviyede olmayışı¹⁰, başarıyı olduğu kadar, bu kurum-
lara olan öğrenci sempatisini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun yanında
mükafatlandırma oranının sınırlı kalması¹¹, buna karşılık cezalara ve özellikle
dayağa sık sık başvurulması da öğretmenlerin hatalı tutum ve davranışları arasında
yer almaktadır. Dayak cezasına başvurma oranı araştırmamızda % 32.65 dü-
zeyinde iken sadece İstanbul ilindeki Kur'an Kurslarına yönelik olarak yapılan
araştırmada ise % 14.28 düzeyindedir¹².

Kur'an Kurslarıyla İlgili Genelge'de yer almamasına rağmen¹³ dayak ceza-
sına başvurma oranının bu derece yüksekliği düşündürücüdür. Gerek İslam eği-
tim sistemine, gerekse günümüz pedagoji anlayışına ters düşen bu uygulamanın
sadece Kur'an Kurslarına mahsus olmadığı da bir gerçektir¹⁴. Ancak dinin ve di-
nin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim öğretiminin yapıldığı bu müesseselerde
dayağa bu derece başvurulmasının, öğrencilerin bundan sonraki hayatlarında
olumsuz etkileri olacağını belirlemiş bulunmanın¹⁵ endişesini taşımaktayız. Dö-

* Bir öğrencinin ifadesini aynen aktarıyoruz: "Sadece Kur'an'ı papağan gibi okumaktan başka bir-
şey yapmıyorduk. Allah ve peygamber sevgisi kalbimize yerleştirilseydi Kur'an okuduğu halde
Allah'a isyan eden kişiler olmazdık (!)"

9 Bkz. Bayraktar, agç, s. 36.

10 Krş. Bayraktar, agç, s. 34 35, 99.

11 Krş. Bayraktar, agç, s. 103, 104.

12 Bkz. Bayraktar, agç, s. 36.

13 Disiplin cezalarıyla ilgili olarak bkz. G. 78/21.

14 Eğitim-öğretim kurumlarının pek çoğunda başvurulmuş bu ceza türü hakkında yapılan anket ve
öğretmenlerin bu konudaki çeşitli görüşleri için bkz. Bayraktar, agç, s. 37.

15 Bkz. Ay, M. Emin; Din Eğitimi ve Öğretiminde Mükafat ve Ceza (Yayınlanmamış Doktora Tezi)
Bursa, 1992, s. 141.

verek gerçekleştirilen Kur'an öğretimi, sonradan, Kur'an'ı hiç açıp okumamak şeklinde soğukluğa sebep oluyorsa, burada suçlu, öğreticiden başkası değildir.

Zorlayarak hafızlık yaptırmak, öğrencilerin % 73'üne, öğreticilerin ise % 63.20'sine göre hatalı bir davranıştır¹⁶. Gerek öğrenci, gerekse öğreticilerin büyük çoğunluğunun bu konuda "zorlama olmaması gerektiği" yönündeki görüşleri, Kur'an ve Sünnet'e olduğu gibi. İslam eğitimcilerinin görüşlerine ve günümüz eğitim anlayışına da uygundur¹⁷.

Yeterli kabiliyeti olmayan öğrencilerin aileleri tarafından özenti neticesinde hafızlığa yönlendirilmeleri, yanlış sonuçlar vermektedir¹⁸. Asıl hedef Kur'an'ı okumak, anlamak ve üzerinde düşünmeyi sağlamaktır¹⁹. Ebeveyn işte bu konuda kendisini sorumlu tutmalıdır. Ancak çocuğunu zorla hafızlığa yöneltmesi ve bu konuda ısrar etmesi doğru değildir²⁰. Bütün kapasitesini kullandığı halde zorlanan öğrencinin Kur'an'dan belli sureleri ezberlemesi yeterli görülmesi, bununla birlikte kolay ezberleyen ve bundan zevk alan öğrenciyi de Kur'an'ı ezberlemeye ve hafız olmaya teşvik etmelidir. Ayrıca Kur'an'ın severek ve isteyerek okunup ezberlenmesi prensibi de öğrencilere kavratılmalıdır²¹. Bu şekilde gerçekleştirilen Kur'an veya hafızlık öğretimi, ileriki yıllarda öğrencinin Kur'an'dan ve dinî prensiplerden kaçan biri olmasına değil, Kur'an'ı severek okuyan, onu anlamaya ve yaşamaya çalışan bir kişi durumuna gelmesine vesile olacaktır.

16 Krş. Bayraktar, agç, s. 44, 73.

17 Bu konuda bkz. Gaşıye 88/22; Müslim, Cihad ve Sıyer 3; Maverdî, Edebu'd Dünya... s. 94; İbn Haldun, Mukaddime, s. 540; Ayrıca batılı pedagooglardan W. Ratke'nin de bu konudaki görüşleri için bkz. Kansu, N. Atuf; Pedagoji Tarihi, İst. 1952, s. 82; Kanad, H. Fikret; Pedagoji Tarihi, İst. 1963, I, 294; Aytac, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Ank. 1980, s. 140, s. 144.

18 Bkz. Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, s. 119.

19 Bu konuda bir ayette şöyle denilmektedir: "(Bu Kur'an) çok mübarek bir kitaptır. Onu sana indirdik ki, ayetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar" (Sâd 38/29) Üzerinde düşünülerek ve anlayarak Kur'andan az bir bölüm okumak veya ezberlemek, üzerinde düşünmeden ve anlamadan çok okumak ve ezberlemekten daha makbuldür. Bkz. Ebu Bekr, Muhammed b. Hüseyin Abdullah el-Acirî; Ahlak-ı Hameletî'l-Kur'an, (tah. F. Ahmed) Beyrut, 1987, s. 82.

20 Bu konuda iki örnek vermek istiyoruz: "İlkokuldan önceki devreden hatırladıklarım hafızlık yaptığım devreye rastlar. Hafızlığa ailemin isteği ile başlamıştım. Hafızlık ilerledikçe dersler zorlaşıyordu. Dolayısıyla ben hergün ders vermem için annem ve babam tarafından sıkıştırılıyordum. Bu durum ise beni çok üzüyordu. Bazen ağlıyordum. Bazen de çeşitli yalanlar uydurup durumu idare ediyordum. Bir çocuğu babası benim yanımda dövdiği zaman korkardım ve ağlardım. Kendi yaşında olan arkadaşlarımı çekemezdim. Onlarla zıt giderdim". Bkz. Bilgin, agç, s. 119. "Vaktiyle bir komşumuz halis bir niyetle oğlunu yatılı bir Kur'an kursuna verdi. İlk zamanlar çocuk ve ailesi son derece memnun ve mutluydu. Çocuk Kur'an'ı düzgün okuyabiliyor, izine geldiğinde camide müezzinlik bile yapıyordu. Fakat hafızlığa zorlanmasıyla durum birden değişti ve çocuk kurstan soğudu Anlattığına göre orada dersini yapamayanlara ağır bir bedenî ceza yöntemi uygulanyormuş. Sonuçta çocuk hafta sonu eve geldikten sonra pazartesi sabaha kursa gitmiyor, gecelerini kömürlükte geçiriyordu. İşin en üzücü yanı ise, arkadaşım sonunda dine karşı cephe aldı, namazı bile terketti". Bkz. Bayraktar, agç, s. 75.

21 Bayraktar, agç, s. 45.

Öğreticilerin bir başka yönden eksiklikleri, Yönetmelik'te yer almasına rağmen²². Kur'an Meâlî'ni öğrencilerine yeterince okumamalarıdır. Öğreticilerin bizzat kendilerinin % 57.54'ünün de Kur'an Meâlîni baştan sona okumamış olmaları²³, gerçekleştirdikleri eğitim-öğretime de yansımaktadır. Nitekim öğrencilerden % 97'si ezberletilen dua, ayet ve surelerin meallerinin okutulmadığını belirtmişlerdir²⁴.

Kur'an mealinin öğretmenler ve öğrenciler tarafından yeterince okunmaması, Kur'an'ın mesajının gereğince anlaşılmasına sebep olmaktadır. Böylece bir öğrencinin ifade ettiği üzere Kur'an'ı "papağan" gibi okuyan ama birşeyler öğrenemeyen ve okuduklarının gereğince yaşayamayan kişilerin varlığına zemin hazırlanmış olmaktadır. 1985 ve 1986 yıllarında gerçekleştirilen araştırmalarda, öğrencilerin, Kur'an Meâlî'nin seçmeli ders olarak okutulması yönündeki istekleri²⁵, bugün de geçerliliğini korumaktadır. Öğretici ve öğrenciler, görüş birliği içinde bu dersin seçmeli dersler arasında bulunması gerektiğini belirtmişlerdir²⁶.

Öğreticilerin bir başka eksikliği, genel eğitim-öğretimle ilgili eserleri yeterince takip etmemeleri ve genellikle İmam-Hatip Lisesi mezunu olmakla sınırlı kalan bir tahsil seviyesine sahip olmalarıdır²⁷. Bizzat kendileri tarafından, bu kurumlarda görev yapacak olanların yüksekokul veya İlahiyat Meslek Yüksekokulu mezunu olması gerektiğini ifade etmeleri²⁸, bu kurumlarda görev yapan öğretmenlerin tahsil seviyelerinin mutlaka yükseltilmesi yönünde tedbirler alınması gereğini ortaya koymaktadır. Hizmetiçi eğitim kurslarına katılma oranlarının % 44.30 ile sınırlı kalması da²⁹, öğretmenlerin bu kurslara daha çok katılımını sağlama yolunda birtakım tedbirleri gerekli kılmaktadır. Bu görevlilerin İlahiyat Meslek Yüksekokullarına alınmasında bazı kolaylıkların sağlanması, problemlerin çözümünde yardımcı olabilir.

(2) Öğrencilerin Birbirlerine Karşı Davranışları

Kur'an Kurslarında okuyan öğrencilerin % 17.95'inin, arkadaşlarının davranışlarından şikayetçi olmaları da³⁰, bu konuyu irdelemeyi gerekli kılmıştır. Kanaatimizce, öğrencilerin birbirlerinden şikayetçi olmalarında iki faktör rol oynamaktadır.

Birincisi: Aile (ebeveyn) ilgisizliği

İkincisi: Öğrencilerin kurslarda maruz kaldıkları cezalar.

22 Bkz. Kur'an Kurslarıyla İlgili Yönetmelik, Madde 10.

23 Bkz. Bayraktar, agç, s. 58.

24 Bkz. Bayraktar, agç, s. 46.

25 Bkz. Bal, ag. tez, s. 42; Anay, ag. tez, s. 113.

26 Bkz. Bayraktar, agç, s. 125.

27 Bkz. Bayraktar, agç, s. 13, 56.

28 Bkz. Bayraktar, agç, s. 62.

29 Bkz. Bayraktar, agç, s. 59.

30 Bkz. Bayraktar, agç, s. 27.

Bilindiği üzere, ebeveyn ilgisi, öğrenci üzerinde başarıyı etkileyen faktörler arasındadır³¹. Kendisiyle ilgilenilen bir öğrenci, manevî bir destek hissetmekte, bu ilgi ise onu başarılı olmaya motive etmektedir. Bazı öğrencilerin sadece ailelerinin isteğiyle kursa gelmiş olmaları³², intibakta güçlük çekmelerine sebep olmakta, buna bir de ebeveyn ilgisizliği eklenince onların problemleri biri olmalarına kapı açılmış olmaktadır. Zaten var olan birtakım problemler ebeveyn ilgisizliğiyle daha da alevlenmektedir. Neticede bu problemler bazı davranışlarıyla arkadaşlarını rahatsız edebilmektedir.

Öğrencilerin ifadesine göre onlar, ebeveynleri tarafından % 15.10 oranında "sık sık"; % 73.46 oranında ise "bazen" ziyaret edilmektedirler. Ebeveynleri tarafından hiç ziyaret edilmeyen öğrencilerin oranı ise % 11.42 düzeyindedir³³. Öğreticiler ise, ebeveyn ilgisizliğini başarısızlık sebepleri arasında zikretmektedirler³⁴.

İkinci olarak zikrettiğimiz sebep ise, öğrencilerin maruz kaldıkları cezaların birtakım reaksiyonlar olarak tezahür etmesidir. Şahsî gözlemlerimiz arasında yer alan bir olay*, psiko-patolojik özelliği olan önemli bir bulgudur. Bu bulgu, aynı zamanda öğrenciler arasındaki disipline aykırı davranışların sebepleri konusunda da bir fikir verebilir. Denilebilir ki, öğreticiler tarafından çeşitli cezalara maruz kalan öğrenciler, bu cezaların olumsuz etkilerini bilinçaltına kanalize ederek geçici bir rahatlama elde etmekte, ancak bastırılan duygular teneffüslerde ve diğer zamanlarda, arkadaşlarına zarar veren davranışlar şekline dönüşebilmektedir.

(3) Kurs İdaresinin Hatalı Tutumu

Genellikle çocukluk ve ergenlik çağlarını kapsayan yaygın din eğitimi öğretimi kurumlarında okuyan öğrenciler buldukları çağlar gereği heyecanlı ve hareketlidirler³⁵. Onların bu tabii hareketliliği çeşitli oyunlarda ifadesini bulmakta ve öğrenci önemli oranda deşarj olmaktadır. Ancak öğrencilerin % 4.89'u, kendilerine idare tarafından oyun izni verilmediğinden yana şikayetçidirler³⁶.

31 Bkz. Abacı, ag. tez, s. 54; Bayraktar, agç, s. 109.

32 Bkz. Bal, ag. tez, s. 37; Bayraktar, agç, s. 25.

33 Bkz. Bayraktar, agç, s. 53.

34 Bayraktar, agç, s. 109.

* Bursa il merkezinde DİB'a bağlı bir Kur'an Kursunda gözlemlediğimiz bu olay oldukça dikkat çekiciydi. Öğrencilerin Kur'an okuma ve ezber dinletme yoluyla derslerini verdikleri öğretici, yanlışlık yapan öğrencilerini tokat ile cezalandırıyordu. Bu şekilde suratlarına tokat atılan öğrencilerin teneffüslerde oynadıkları oyunlar ise genellikle iki tür oyundu: Boş buldukları anda birbirlerinin suratına tokat atmak ve karate sporunu andıran oyunlar ile birbirlerine tekme savurmak (!)... Bastırılan duygular için bkz. Başaran, age, s. 208; Yörükoğlu, Gençlik Çağı, s. 173; Değişen Toplumda... s. 134; Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar, s. 251.

35 Bkz. Şemin, Refia: Gençlik Psikolojisi, s. 87, 91, 126.

36 Bayraktar, agç, s. 51.

Öğrencilere oyun izni verilmemesi ya da bu imkanın sağlanmaması onların bu kurumlara karşı sempatiflerini yitirmelerine sebep olmaktadır. Gerek İslam eğitiminin kaynaklarından biri olan Sünnet'in oyuna verdiği değer³⁷, gerekse günümüz eğitimcilerinin oyun konusundaki görüşleri³⁸, öğrencilere oyun imkanı sağlamayan veya bundan mahrum eden idarecilerin hatalı bir tutum içinde olduklarını gösteren yeterli delillerdir.

(4) Fizikî Kapasite Yetersizliği

Öğrencilerin yaygın din eğitimi kurumları hakkında sahip oldukları olumsuz kanaatlerinin bir başka sebebi de fizikî kapasite yetersizliği nedeniyle uygun olmayan şartlarda geçirdikleri yıllardır. DİB'nin yayınladığı Yönetmelik ve Genelgelerde, bir yerde Kur'an Kursu açılabilmesi için gerekli fizikî şartlar belirtilmiş, bunun oluşmadığı durumlarda kurs açılmasına izin verilmeyeceği ifade edilmiştir³⁹. Buna rağmen gerek kurslara, gerekse yaz aylarında camilerde yürütülen yaz kurslarına yoğun talep, fizikî kapasiteyi zorlamaktadır. Öğrencilerin başarısızlık sebepleri arasında da zikredilen⁴⁰, fizikî kapasite yetersizliğinden bizzat onlar da şikayetçidirler⁴¹. Uyguladığımız anketlerde, bazı öğrencilerin "Bodrumdan Kur'an Kursu olmaz" diyerek dile getirdikleri bu durum gözardı edilmemelidir. Sınıfların aşırı kalabalık olması da eğitim-öğretimin sağlıklı yapılmasını engelleyen faktörlerden biridir.

Buraya kadar aktarılan bilgilerden sonra, yaygın din eğitimi kurumlarında başarıyı arttırmak ve öğrencilerin daha iyi şartlarda eğitim-öğretim görmelerini sağlamak amacıyla daha önce yapılan araştırmaları da gözönüne alarak bazı tekliflere yer verilecektir.

Öğrenciler ders saatlerinin yeniden düzenlenerek Kur'an-ı Kerim'e daha fazla yer verilmesini ve bu arada Kur'an Meali'nin de okutulmasını istemektedirler. Bunun yanında dinî musikî ve ilahî öğretilmesi de, öğrencilerin en çok istediği hususlar arasındadır⁴². Onlar bazı derslerin de seçmeli dersler arasına alınması taraftarıdır⁴³. Öğrencilerin genel kültür seviyelerinin düşük olması toplum içinde yer edinmelerini ve topluma intibaklarını güçleştirmektedir. Bu durumun önlenmesi için "Rehberlik" adı altında çeşitli toplumsal ilişkileri inceleyen bir dersin konulmasının gerekli olduğu ifade edilmiş⁴⁴ ve bu dersin seçmeli ders-

37 Bkz. Canan, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, s. 251 vd.

38 Jersild, A.; Çocuk Psikolojisi, s. 127; Jacquin, Guy; Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri, (çev. M. Toprak) İst. 1976, s. 173.

39 Bkz. Kur'an Kursları Yönetmeliği ve Genelge No. 78.

40 Bayraktar, agç, s. 109.

41 Bayraktar, agç, s. 27, 29.

42 Bal, ag. tez, s. 36-43; Anay, ag. tez, s. 7, 113.

43 Bayraktar, agç, s. 41.

44 Bal, ag. tez, s. 41.

ler arasına eklenmesi gerektiği de öğrenciler ve öğretmenler tarafından teklif edilmiştir⁴⁵.

Din eğitimi ve öğretimi yaptırılırken belirli kitaplara bağlı kalınmakta ve bunların dışına çıkılmamaktadır. Konferans, seminer, geziler, video, sinema, tiyatro vs. ile derste verilemeyen konular üzerinde durulabilir. Böylece program daha da zenginleştirilerek, öğretilen bilgilerin daha kalıcı olması sağlanabilir⁴⁶.

Daha önceki yıllarda Kur'an Kurslarında dergi okuma oranının % 68 olduğu belirlenmiştir⁴⁷. *Diyanet Çocuk Dergisi*nin gerek fizik, gerekse muhteva yönüyle aşama kaydettiği bir gerçektir. Bugün hemen her kursta öğrenciler tarafından bu derginin okunduğu ifade edilmektedir⁴⁸. Yapılacak iş, dergi muhtevası hazırlanırken konuyla ilgili branşlarda çalışanların da zaman zaman görüşlerine başvurularak gerekli işbirliğine gidilmesidir.

Kur'an Kursu öğretmenleriyle, camilerde görevli hocaların öğrencilerini mükafatlandırma konusunda daha duyarlı ve cömert olmaları gerekirken, cezalandırma hususunda ise daha dikkatli davranmaları icab etmektedir. Özellikle dayak, azarlama ve hakaret bu kurumlardan kaldırılmalıdır⁴⁹.

Gerek Kur'an Kurslarının, gerekse yaz ve akşam kursları olmak üzere yaygın din eğitimi ve öğretiminin, araştırılması gereken pekçok problemi vardır⁵⁰. Zaman içinde bu kurumların daha iyi şartlara kavuşabilmesi, yapılan inceleme ve araştırmaların sayısı ile doğru orantılı olacaktır. Bu nedenle, konuyla ilgili araştırmalar, özellikle *Diyanet İşleri Başkanlığı* tarafından teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABACI, Ramazan; Otoriter ve İlgisiz Olarak Algılanan Ana Baba Tutumlarının Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ank. 1984.
- ACİRÎ, Ebû Bekr Muhammed b. Hüseyin Abdullah; *Ahlâk-ı Hameleti'l-Kur'an*, (tah. F. Ahmed) Beyrut, 1987.
- ANAY, Harun; *Din Öğretmeyi Nasıl Öğrenebilirim?* (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ank. 1986.
- AY, Mehmet Emin; *Din Eğitimi ve Öğretiminde Mükafat ve Ceza* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Bursa 1992.
- AYTAÇ, Kemal; *Avrupa Eğitim Tarihi*, AÜDTC Fak. Yay., Ank. 1980.

45 Bayraktar, agç, s. 90, 91.

46 Anay, ag. tez, s. 111.

47 Bal, ag. tez, s. 36.

48 Bkz. Ural, İbrahim; *Türkiye'de Din Eğitimi ve Kur'an Kursları* (Yayınlanmamış tebliğ).

49 Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Ay, ag. tez, s. 141, 142.

50 Kur'an Kursları üzerine yapılmış son çalışma olması yönüyle, problemler ve çözümleri yönündeki

- BAL, Necdet; Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Din Eğitimi ve Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı Kur'an Kursları (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Ank. 1985.
- BAŞARAN, İ. Ethem; Eğitim Psikolojisi, Ank. 1984.
- BAYRAKTAR, M. Faruk; Bir Eğitim Kurumu Olarak Kur'an Kursları Üzerine Bir Araştırma (Yayınlanmamış Bir Çalışma), İst. 1991.
- BİLGİN, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ank. 1990.
- CANAN, İbrahim; Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, 2. bs. İst. 1982.
- İBN HALDUN, Abdurrahman B. Haldun; Mukaddime, IV. bs. Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, ts.
- JACQUIN, Guy; Çocuk Psikolojisinin Ana Çizgileri (Çev. M. Toprak) İst. 1976.
- JERSILD, Arthur I.; Çocuk Psikolojisi (Çev. G. Günçe) AÜEFY, No: 79, Ank. 1979.
- KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; İnsan ve İnsanlar, 5. bs. İst. 1985.
- KANAD, H. Fikret; Pedagoji Tarihi I-II, İst. 1963.
- KANSU, Nafi Atuf; Pedagoji Tarihi, ME. Basımevi, İst. 1952.
- MAVERDÎ, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb; Edebu'd-Dunya ve'd-Din, Beyrut, 1398.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri; Sahîhu Müslim I-V, (thk. M.F. Abdalbaki) 3. bs. Beyrut, 1972.
- ŞEMİN, Refia; Gençlik Psikolojisi, İst. 1980.
- URAL, İbrahim; Türkiye'de Din Eğitimi ve Kur'an Kursları (Tebliğ) "Türkiye'de Din Eğitimi" Tartışmalı İlmî Toplantı, İst. 1991.
- YÖRÜKOĞLU, Atalay; Gençlik Çağı 3. bs. Ank. 1986. Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Ank. 1989.
- DİB. Kur'an Kursları Yönetmeliği, Ank. 1991.
- DİB, Kur'an Kursu Genelgesi.
- İSTATİSTİKLERLE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI Ank. 1990.